

Valpet Tilen.

Nad vasjo je bil grad z graščakom in valptom. Grajski gospod je bil Nučene sorte mož pa je vse gospodarstvo pustil valptu, sam se pa zaryl v knjige in stare zgodbe. Valpet se je prevzel. Poprej je bičal kmete po enkrat, odslej jih je po trikrat. Tlačani so godrnjali in kleli, počasi so se pa umirili in mislili: »Bog se usmili njega in nas.«

Valpet je pa bil kmeškega rodu in je imel pod gradom mater, sivo mater. Ni hotela s sinom v grad, na tlako je pa morala, čeprav samo enkrat, o svetem Juriju. Tisti dan je bil grajski valpet najhujši. Tolkel je tlačane in kled do groze. Matere ni hotel poznati in je včasih še njo oplazil z bičem. Pa mati se ni pritoževala. Molčala je in pravijo, da je prav zato tako hitro umrla.

Pa je šel valpet nekoč k sosedom. Moral je skozi gozd in pravijo, da je srečal tujega moža.

»Umakni se!« je zakričal nadenj. Toda mož se ni zganil. Oprl se je na gorjačo in se ustavil sredi poti.

»Umakni se!« je ponovil valpet, a že tiše. Tujec ga je gledal mirno in še smehljaj se je zraven. »Zlezi s konja,« je rekel, »pomenila se bova kaj.«

Valpet se je zgrozil. Hotel je spodbosti konja, pa žival je stala kot vkopana. Zašklepetal je z zobmi in se počasi spravil na tla.

»Kaj hočeš?« je zagodrnjal zamolklo.

»Pomenila se bova nekaj,« je dejal tujec pritajeno. Sedel je na mahovje in pokazal Tilnu prostor kraj sebe. Valpet je spustil konja in molče sedel.

»Kaj hočeš?« je iznova vprašal s trepetajočim glasom.

»Nocoj pridem k tebi,« je pravil tujec. »Ves svet sem že prehodil. Nikjer me nočejo sprejeti. Tako za dan, dva, tako že. Za več časa pa ne. Saj sem pošten. In še dobro ti bo, če me sprejmeš. Zlata in srebra ne bom štedil. Pamet in srečo ti bom prinesel. In vse skoraj zastonj.

»Kdo pa si?« se je umiril valpet Tilen.

»Tvoj brat sem. Reci mi Matej, reci mi Jurij, Miha, kakor hočeš. Daleč okoli te poznajo in so mi pravili o tebi. Pa nikar se ne boj. Iz pekla sem. Tebi ne storim nič žalega, samo prosto pot mi pusti. In pod streho me vzemi.«

»Koliko mi daš?« je takoj računal valpet Tilen.

»Kar boš hotel,« se je smejal tujec. »Vsako željo ti bom izpolnil.«

Podpisala sta pogodbo in sta se vrnila v grad. Graščak je bil nekaj časa nejevoljen, pa ni dosti pomagalo. Valpet je bil močan. Tujec se je

nastanil v gradu. Drugi dan graščaka ni bilo več. Valpet je rekel, da je šel na romanje, menda v Sveto deželo. Hlapci pa niso prav trdno verjeli.

Od tistega dneva je bilo vse drugače. Tlaka je postajala zmeraj hujša. Kmetje so preklinjali in so se hoteli upreti. Tujec z grada je bil večkrat v vasi, delal se je strašno usmiljenega in je hujskal. Ko so se pa nekateri resnično uprli, je šel brž praviti Tilnu. Gospod Tilen je dal vreči najhujše v ječo, da so od lakote poginili. Potem se niso več upirali.

Tujca z grada so pa kmalu spoznali. Plašno in trepetaje so hodili mimo njega. Nekateri so se skrivaj prekrižali, pa tujec je vsakokrat strahovito zaškril in se obrnil na drugo stran. Gospod Tilen je bil pa zadovoljen. Grad za gradom je padal v njegove roke, nekateri očitno, drugi prikrito. Skladišča so se polnila, zlata je bilo na vozove. Pila sta s tujcem od jutra do večera. Včasih sta poklicala še tovariše z drugih gradov in so šli skupno na lov.

Le ena stvar ju je bodla: farna cerkev v dolini. Navsezgodaj je zvon budil ljudi in klical na molitev in delo. Tujec je škripal, ko ga je poslušal, Tilen se je jezil, ker ni mogel spati. Ukazal je cerkovniku, naj nikar tako zgodaj ne zvoni, pa mu je povedal, da ljudje hočejo.

»Cerkev ukaži podreti! Gospod si!«

Tilen se ni upal. Ko ga je pa spet nekega jutra zbudilo zvonjenje, je razkačen zapovedal hlapcem, naj gredo v dolino in razbijejo zvon.

Hlapci so odšli. Nekaj časa je bil mir. Potem je začelo znova zvoniti. — Butalo je ob hribove in v gradi. Tilen in njegov gost sta skočila z ležišča. Prav takrat so se vrnili tudi hlapci.

»Bela žena stoji pred cerkvijo,« so rekli: »Vsi ljudje klečijo pred njo. V zvoniku pa kar samo poje. Nismo se upali naprej.«

Gospod in tujec sta zaklela, skočila na konje in pognala proti dolini. Sredi vasi sta se osupla ustavila. Okoli cerkve se je nagnetlo ljudi. Tudi cerkev je bila nabita. Stari župnik je pred velikim oltarjem molil rožni venec. Ljudje so odgovarjali. Možje so bili naslonjeni na sekire, lopate in kose.

»Glej!« se je zagrohotal Tilen. »Upirali se bodo. In njihov gospodar sem!«

Izpodbodel je konja in padel pred cerkev. Tisti hip je izpod zvonika zrastle bela žena in mu zaprla pot.

Tilen je pobledel in zadržal konja. Iz ženinih oči je gorel prečuden ogenj. Valpet se je zgrozil in obrnil konja: »Gorje meni!«

Tujec, ki je šel za njim, je ženo takoj spoznal. Predrzo se je bližal in je hotel čez ljudi pognati v cerkev. Žena ni pustila.

»Poberi sel!« je rekla z močnim glasom in vzdignila roko. Obrnil se je, skočil s konja in izginil. Konj je zahropel, se zleknil in poginil.

V zvoniku je še ves dan brnelo v prečudno mehki pesmi in ves dan je kar samo pelo. Bela žena je pa smehlajaje stopila spet v oltar, odkoder je prišla. Ljudje so dolgo, dolgo molili.

Valpta Tilna so pa našli grajski hlapci drugo jutro pod križem sredi gozda. Klečal je na blatnih tleh in se trkal na prsa in jokal:

»Gorje meni, gorje meni!« — — —

M. L.:

Spominu Lužarjevega Tončka.

Ko so zavele pri nas prve pomladanske sape, in ko so se vrnile prve lastovice, so prinesli ameriški listi žalostno vest, da Lužarjevega Tončka ni več ...

Komaj devet pomladi je videl Tonček, deseta ga je odvedla med nebeške prijateljke. Nekaj dni pred desetim rojstnim dnevom se je prehladil in zbolel za pljučnico. Bela žena — tiha smrt ga je odnesla iz doline solz v boljše življenje.

Otroci, vi ga niste poznali? — Škoda! Bil je lepega, milega obraza in njegove mirne oči se bile modre kakor spominčice ob potoku.

Šele štiri leta je bil star, ko je odšel iz Ljubljane v Ameriko. Z velikim parnikom se je peljal čez morje. Pisali so, da se je rad vozil, saj je bil v spremstvu dobre mame in sestic. Tudi so pisali, da je vedno priden in krotak. Preden je stopil v šolo, se je naučil angleščine. V šoli se je marljivo učil in bil vedno vzgleden učenec.

Doma je kaj rad pomagal, kajti živel je na farmi, t. j. na posestvu. Najrajši je imel krave, ki jih je vedno pasel in napajal.

V petek pred sv. Jožefom — ta dan bi dopolnil deset let — je bil še v šoli, a v ponedeljek je že izdihnil svojo blago dušico.

In kako lep je bil njegov pogreb! Nosili so ga njegovi součenci in spremljala ga je poleg mnogoštevilnega občinstva tudi vsa šolska mladina s praporom. Krsta se je šibila pod težo bogatega cvetja. Zvonovi so peli žalostno v slovo.

Na njegovem grobu je vse poletje in jesen rastla mehka zelena travica. V Ameriki je namreč navada, da posejejo svež grob s travo. Zadnjega majnika pa krase in obiskujejo Američani grobove prav tako, kot pri nas o Vseh svetih.

Ocean nas loči, a Tonček vidi sedaj sem in tja, ker njegova dušica, ki živi nad zvezdami, ne pozna nobenih mej. Pri Sv. Križu v Ljubljani je pokopana njegova sestra Merica, ki je štela komaj osem pomladi. Zelo, zelo oddaljena sta njuna groba, a dušici sta skupaj in se radujeta večnega življenja.